

pochopit, co to znamená být lidskou bytostí, ale nikoliv tak, jak to činí fyziologie nebo psychologie, nýbrž tak, že nám skýtá obrazy osvětlující naši zkušenost.

Zde se ovšem objevuje další možná námitka, námitka společensko-historického relativismu. Spolu se sociology umění, jejichž názory se budeme podrobně zabývat v závěrečné kapitole a kteří se domnívají, že pojem umění se spolu s měnicí se dobou a místem také mění, by se dalo tvrdit, že pojem lidské přirozenosti a lidské existence není jednou provždy daný. „Lidská přirozenost“, tvrdí se v tomto argumentu, neznamená pro všechny lidi a ve všech dobách totéž, stejně tak jako „lidská existence“. Různé kultury chápou tyto pojmy různě. Nedá se jim tudíž přisuzovat univerzální obsah, ani nemohou být chápány jako jistá vymezení či pevné referenční body, o nichž bychom mohli předpokládat, že je lépe poznáme nebo jim lépe porozumíme.

Ať už je tomu jakkoli, stojí za povšimnutí, že v lidské existenci přece jen jsou složky, které jsou společné všem lidským bytostem – smrtelnost, citlivost na chlad, hlad a bolest, zájem o sexuální vztahy, smysl pro humor, žal a podobně – a z těch umělecká tvorba čerpá mnohá ze svých hlavních témat. Tato témata jsou vždy pojednávána v nějakém společenském kontextu, ale i v případě, že podstata relativismu je správná, neoslabuje to kognitivistickou teorii umění, k jejímuž přijetí jsme v této kapitole shledali dostatečné důvody. Pro zachování platnosti této teorie postačí, že pojmy lidská přirozenost a lidská existence skutečně existují, protože ať už jsou relativní nebo nejsou, mohou tak jako tak poskytovat náměty uměleckému poznání, jehož síla spočívá v osvětlování některých primárních rysů lidské zkušenosti. To, zda osvětlování lidské přirozenosti a lidské existence tak, jak jsou tyto pojmy chápány v jedné kultuře, může osvětlit zkušenost všech lidských bytostí kdekoli na světě, je jiná otázka, kterou se zde nemusíme zabývat. Můžeme tedy dojít k závěru, že námitka sociálně-historického relativismu, který může a nemusí mít pravdu, neoslabuje tvrzení, že umění je hodnotné proto, že osvětluje lidskou zkušenost.

Až dosud jsme v naší studii uvažovali o umění obecně. Ovšem k prokázání správnosti kognitivistických tvrzení nestačí abstraktně ukázat, že něco takového je možné, což je vše, čeho jsme

argumentací v této kapitole dosáhli. Musíme ukázat, že tomu tak skutečně je. Celkem lehce se dá uvěřit tomu, že by to šlo provést velmi snadno. Mnoho vhodných příkladů by se patrně dalo najít v literatuře. Téměř všechny významné Shakespearovy hry – *Othelo*, *Král Lear*, *Jindřich V.* – by mohly být interpretovány tak, že umožňují hlubší pochopení a osvětlení lidské přirozenosti a lidské existence, stejně jako romány George Eliotové *Middlemarch* a Josepha Conrada *Lord Jim*. Mnohem obtížnější je ale ukázat, že estetický kognitivismus se netýká pouze konkrétních uměleckých děl, jakými jsou třeba tato, ale také různých druhů umění. Dá se například tvrdit, že absolutní hudba (hudba bez slovního doprovodu) může osvětlovat lidskou zkušenost? A pokud nemůže, musíme se při vysvětlování její hodnoty omezit na požitek nebo projevy citů? A co architektura? Je budování nějaké stavby budováním nějakého obrazu? A pokud ano, obrazu čeho? Musíme vůbec takto vysvětlovat její hodnotu, když je tak zřejmá jiná její hodnota, totiž účelnost? Dokonce i v případě výtvarného umění a literatury, z nichž jsme si dosud brali příklady, vyvstávají pro kognitivismus problémy. Některé obory výtvarného umění, například abstraktní malba, nejsou patrně vůbec tvořeny z obrazů. A pokud se obrazy dají vytvářet prostým vyprávěním, proč ještě potřebujeme poezii nebo prózu?

Jsou to všechno důležité otázky, jimiž se musíme zevrubně zabývat, dříve než potvrdíme platnost alespoň normativní teorie umění jako zdroje poznání. V následujících čtyřech kapitolách proto ponecháme stranou otázky umění obecně a zaměříme se podrobněji na specifická umělecká odvětví.

SHRNUTÍ

Tato kapitola vysvětlila a obhájila jednu verzi estetického kognitivismu, názoru, že umění je nejhodnotnější, pokud slouží jako zdroj poznání. I přes evidentní rozdíly mezi uměním na jedné straně a přírodními vědami či historií na straně druhé je možné pokládat umění stejně jako vědu za významný příspěvek k lidskému poznání. Chceme-li pochopit, jak umění k poznání přispívá, musíme si uvědomit,